

Γιώργος Παππάς

Τρί, 01/23/2018 - 09:05

Η μνημειώδης ανάγνωση της Ιστορίας

Απορεί κανείς, όταν ολοκληρώσει την ανάγνωση (και την ακόμη πιο διαφωτιστική επαν-ανάγνωση...) του οξυδερκούς και διεισδυτικότατου πορτραίτου της σύγχρονης Ελλάδας από τον William McNeill, πώς και αυτή η σπουδαία ολοκληρωμένη αλλιώτικη ματιά στην Ελλάδα παρέμενε άγνωστη στην χώρα, αμετάφραστη, αποσιωπημένη. Ένα «πέπλο σιωπής το κάλυπτε επί δεκαετίες», όπως σημειώνει ο Στάθης Καλύβας στην εισαγωγή του. Απορείς, στοχάζεσαι, και τελικά δεν απορείς: γιατί τέτοιες ματιές, τέτοιες μελέτες του ελληνικού Είναι, του ανθρώπου και του τόπου και των ιστοριών του, φυσιολογικά και συμφέρει να αποσιωπώνται, έτσι αδυσώπητοι καθρέφτες όλων των αδιόρθωτων λάθους επιλογών μας που είναι...

Ο William H. McNeill δεν υπήρξε κάποιος τυχαίος ως ιστορικός (όντας πρωτοπόρος στην ανάγνωση της ιστορίας των πολιτισμών μέσα από ένα κοινωνιολογικό πρίσμα, και συγγραφέας ενός μείζονος για τα ενδιαφέροντα του γράφοντα πονήματος, του «Plagues and the People»), ούτε προσπάθησε να διαβάσει την Ελλάδα από μακριά: τον ήξερε τον τόπο, και τον περπάτησε κατ' επανάληψη. Διάβασε τα πρόσωπα απλών ανθρώπων, σε χωριά αφιλόξενα, κατανικώντας ενίοτε τη δυσπιστία απέναντι στον ξένο, καταγράφοντας την επίδραση του χρόνου, του χρήματος, της πολιτικής, της επάρκειας τροφής, σε διαφορετικά σημεία της ελληνικής περιφέρειας. Γιατί η μία παράμετρος που κάνει μοναδικό το έργο του McNeill είναι αυτή ακριβώς η παρατήρηση μέσα στον χρόνο.

Ο McNeill επιλέγει λοιπόν έξι διαφορετικά χωριά της Ελληνικής περιφέρειας, άλλα ορεινά κι άλλα πεδινά, άλλα στην Πελοπόννησο κι άλλα στη Θεσσαλία και τη Μακεδονία, και τα επισκέπτεται ανά δεκαετία. Κάποια από αυτά ήδη από το 1946, ενώ ο Εμφύλιος σιγοβράζει και οι πληγές της Κατοχής είναι ακόμη νωπές. Επιστρέφει στα χωριά αυτά (και επισκέπτεται κάποια άλλα για να ολοκληρώσει το ερμηνευτικό του σχήμα) το 1956, και ξανά το 1966, και ξανά το 1976. Έξι διαφορετικά χωριά, έξι διαφορετικές ιστορίες, έξι διαφορετικές προσλήψεις των πολιτικών διχασμών, έξι βήματα προόδου, άλλοτε διστακτικά, άλλοτε εντυπωσιακά. Εκεί είναι που μέσα από τις εξοντωτικά λεπτομερείς παρατηρήσεις του McNeill ζωντανεύει η χώρα, που από κατεστραμμένη ορμά με δυναμική στο μέλλον, εκεί είναι που απεικονίζονται οι ανισορροπίες που αργότερα θα θρέψουν λαϊκιστές. Τον φαντάζεσαι να τριγυρνά στους τότε καφενέδες των χωριών που επέλεξε, υπο δύσπιστα βλέμματα για τον ξένο, με ένα σημειωματάριο, να σημειώνει ακούραστα πώς πήγε η ιστορία με τη σταφίδα, τίνος ήταν το σπίτι στην τρίτη γωνία αριστερά στον Λοφίσκο, πού χάθηκαν οι νέοι του άλλου χωριού, πώς έμαθαν να αξιοποιούν το τρακτέρ στο μέγιστο οι άλλοι χωριανοί. Και τις παίρνει αυτές τις λεπτομέρειες ο McNeill και

τις μετατρέπει σε μια συναρπαστική ανάγνωση, που εντέλει, παρά την ανάδειξη όλων των παθογενειών της σύγχρονης Ελλάδας, προβάλλει με σαφήνεια και τα τεράστια βήματα εμπρός, μιας χώρας που διχασμένη και καθημαγμένη στάθηκε στα πόδια της — και απλά στο μέλλον μεγαλοπιάστηκε: είναι κρίμα που δεν είχε ο McNeill την δυνατότητα να επανέλθει στη χώρα το 1986 να δει πράσινα και γαλάζια καφενεία, ή λίγο αργότερα να δει οθόνες χρηματιστηρίου δίπλα σε σπαρτά και πρόβατα και σκυλάδικα... Διαβάζοντάς το, επιθυμείς να είχε έρθει και στο δικό σου χωριό και να το είχε διαβάσει έτσι μοναδικά και αποστασιοποιημένα και διεξοδικά. Δεν ήρθε στη δικιά μου Ήπειρο ο McNeill (κι ας κοσμεί το εξώφυλλο η συμβολική φωτογραφία από την πρώτη ηλεκτροδότηση στα Κτίσματα, στην ελληνοαλβανική μεθόριο), αν και μέσα σε πέντε γραμμές περιγράφει στην εισαγωγή του τη μοναδικότητα και την ιδιαιτερότητα της δυναμικής του Μετσόβου. Ας είναι.

Η άλλη μοναδικότητα του βιβλίου αυτού είναι η πρωτότυπη θεώρηση της εξέλιξης της ελληνικής κοινωνίας. Για τον McNeill, ο σύγχρονος Ελληνισμός κινείται και μεταβάλλεται τοπικά, από την εποχή της Τουρκοκρατίας ήδη, με βάση την τροφή, την επάρκεια και την αναζήτησή της, και τις πλήρως διαφορετικές παραμέτρους των ορεινών και των πεδινών πληθυσμών όσον αφορά πάντα την τροφή. Είναι απόλυτος ο McNeill στο εν λόγω πλαίσιο, και με βάση αυτό επιχειρεί να ερμηνεύσει όλες τις κοινωνικές μεταβολές: Ενίοτε η επιλογή του είναι επαρκέστατη, ειδικά όταν ερμηνεύει τον Ελληνισμό της διασποράς των προ-επαναστατικών χρόνων. Ενίοτε αυτό το πλαίσιο εξηγεί και τη διαφορετική οξύτητα των πολιτικών παθών σε κάθε τόπο: με τη λογική ότι η επάρκεια τροφής, η βελτίωση των συνθηκών ζωής και δημόσιας υγιεινής, επέτρεπε την ομαλή συνύπαρξη των πολιτικών αντιθέτων. Από την άλλη, ορισμένες φορές ο McNeill προσπαθεί να ερμηνεύσει τα πάντα με βάση την κινητήρια δύναμη της τροφής και το δίπολο ορεινών-πεδινών, και αναγκαστικά

ακροβατεί για να μπορέσει να ενσωματώσει στο πλαίσιο αυτό τον Εμφύλιο, για παράδειγμα.

Δεν είναι απαραίτητα θέμα επάρκειας τροφής η πολιτική αναφορά. Είναι όμως μια ενδιαφέρουσα οπτική, και προέκταση μιας διαφορετικής, άκρως διαφωτιστικής ματιάς στην Ελλάδα γύρω μας. Βγαίνεις σοφότερος μετά την ανάγνωσή του, βγαίνεις πιο παρατηρητικός όσον αφορά αυτά που εξελίσσονται γύρω σου, βγαίνεις αισιόδοξος για μια χώρα που από τις στάχτες δημιούργησε ελπίδα σε μικρό χρονικό διάστημα, βγαίνεις όμως κι απογοητευμένος γιατί αυτή η χώρα, συστηματικά πια, αρνείται να κοιτάξει τον αντικατοπτρισμό της, αρνείται να μελετήσει το παρελθόν της, αρνείται να συζητήσει το χτες και το αύριο κρυμμένα πίσω από κραυγές και συνθήματα, αρνείται να στοχαστεί, και προτιμά να αποσιωπά τέτοιες μνημειώδεις αναγνώσεις της ιστορίας της, όπως αυτή του William McNeill.

<http://amagi.gr/content/i-mnimeiodis-anagnosi-tis-istorias>